

az ilyen mondat: Szép és drága köntöst vásárolt magának B.-né külföldön, amelyben nem győz most idehaza eleget gyönyörködni és pompázni. Az *amelyben* névmás a köntösre vonatkozik, senkinek sem jut eszébe másra gondolni, pedig ugyancsak távol vannak egymástól. (Az persze más kérdés, hogy magyarosabb volna a mondat, ha így folytatnók: ...nem győz benne most eleget gyönyörködni stb., tehát névmás nélkül). Vannak azonban olyan esetek is, amikor nem tanácsos ilyen messzire vetni őket egymástól, mert könnyen félreértés, kétértelműség vagy éppen nevetség származik belőle. P. elesett és erősen beléütötte az orrát a kapanyelébe, melyet aztán egész este szorgalmasan borogatott, mert megdagadt mint egy ugorka. Félreértés voltaképpen itt sincs, mert hiszen természetes, hogy az orrát borogatta., P. nem a kapanyelét, de a kákán esomót keresők kedvéért tanácsos így fogalmazni meg: ...és beléütötte a kapanyelébe az orrát, amelyet aztán stb.

Ez a tanács elsősorban azoknak szól, akik nem haragszanak túlságosan a vonatkozó névmásra, megszokták és nem akarnak teljesen lemondani róla. Mert kétségtelen, hogy az előbbi mondatban a névmás (amelyet) szintén nélkülözhető, elhagyható az értelem minden kára nélkül, sőt emígy még magyarosabb is: ...beléütötte az orrát a kapanyelébe, aztán egész este borogatta.

De a jelzett szót a vonatkozó névmás előtt megismételni igazán nem szabad.

15. A határozott névelővel ismét baj van. Egyidőben már kifogásoltam fölösleges használatát, most meg ráadásul a határozatlan névelő helyét bitorolja. Előjáróban annyit akarok megjegyezni, hogy ez az eljárás (nem hiában, hogy bitorlás) még az előzőknél is magyartalanabb, szabálytalanabb, csúnyább és bosszantóbb.

Lehet azt mondani, lehet azt írni (nem is lehet helyesen másképen), hogy *a sziámi király* (v. császár?) tegnap nagy kísérettel Párizsba érkezett; vagy hogy *a csingurái miniszterelnök* ma reggel benyújtotta lemondását, mert belőlük egyidőben csak egy van a világon, tehát eléggé határozott személyiségek ahhoz, hogy határozott névelőt követeljenek, ha róluk szólunk.

De nem lehet és nem szabad azt írni (mégis mindúntalan írják), hogy *a sikkasztó pénztáros* nyomtalanul eltűnt (még a nyomát sem üthetik bottal); vagy: Szívenlőtte magát *a feltűnő szépségű úrileány*; vagy: Meggyilkolta régi haragesát *a kiskorú szőlőpásztor*. (Még sok példát idézhetnék, de egyik borzalmasabb hírt közöl a másiknál. Ezek a példák ugyanis mind *érdekes* cikkek vastagbetűs címe különféle napilapokból.) — Mind a három esetben a határozatlan névelő (*egy*) van helyén (vagyis ép az a baj, hogy nincs a helyén), tehát: *egy* sikkasztó pénztáros, *egy* feltűnő szépségű úrileány stb., éppen azért, mert nem csak egy van belőlük a világon; csak így jelenti a kifejezés azt, amit jelentenie kell, hogy t. i. a sok közül éppen csak egyről van szó.

Brüll Emánuel.

Sziréna: visító.

Általában tudott, hogy a nép, főleg, ha külső okok kényszerítették, többé-kevésbé megváltoztatta ugyan, de átvette az idegen szavakat. Ámde bizonyos, hogy nem mindig kölcsönözte a tárgyakkal, fogalmakkal együtt azok idegen nyelvi megjelöléseit is, hanem igen gyakran maga igyekezett megnevezni az újonnan megismert fogalmat, tárgyat. Kisebbik fiam az őszön

új alakú csengőt szerelt kerékpárjára. Egyik nap hazajövet néhány kalotaszegi bivalyos szekeresrel találkozott. Egyikük az új alakú csengőre mutatva, azt kérdezte tőle: *Csengő ez vagy pedig olyan visító?* Fiam kérdezősködésére kitűnt, hogy az utóbbin *szirénát* értett. Én annyira találónak, jellemzőnek tartom a szirénának ezt az új elnevezését, hogy véleményem szerint nyugodtan helyettesíthetjük, sőt kell helyettesítenünk ezzel a régi idegen szót. Annál is inkább elhagyhatjuk azt, mert a névtelen kalotaszegi „nyelvész” szóalkotása teljesen szabályos.

Kosztolányi Dezső—Kaesz Sándor (Anyanyelvünk. Brassó, 1934. 160. l.) a *sziréna* helyettesítésére a *gőzsíp*, *tülök* szavakat ajánlja. Amde a *gőzsíp* csupán a gyári szirénákra illik reá, a gépkocsik szirénáira ellenben magától értetődőleg nem. A *tülök* viszont — bár a szó valóban hangszolgáltatató eszköz is jelöl — mégis egészen más hangú: mélyen bűgő hangja teljesen elüt a szirénák ijesztően magas és visító hangjától.

Ferenczi Sándor.

A határozatlan névelő hiányzik.

A határozatlan névelő használatában mostanság mintha kevesebb hibát ejtenének az emberek. Különösen megritkult az ilyen csúf idegenszerűség (de mint látható, még mindig akad): ...ez az új magatartás egyszersmind *egy* forradalmi magatartás is (egyik folyóiratunkból). Itt fölösleges az *egy* névelő, mert nem valamilyen határozatlan magatartásról van szó, nem a sok lehetséges forradalmi magatartás közül egyről, amely pontosabban nem határozható meg, vagy amelyet az író nem akar meghatározni, hanem általában van szó forradalmi magatartásról, amilyen rendszeren lenni szokott.

De tulajdonképpen nem is erről akarok beszélni, nem az *egy* fölösleges használatáról akarok panaszkodni, hanem éppen ellenkezőleg, a hiányáról.

Minden nyelvművelő könyv felsorolja azokat az eseteket, amikor a határozatlan névelő használata nem idegenszerű (eddig leginkább ez ellen kellett küzdeni), ezek között vannak olyan esetek is, amikor éppen elhagyása hiba. Hiszen csaknem úgy áll a dolog, hogy amikor a határozatlan névelő használata helyes, akkor mellőzése helytelen. Szabó T. Attila tavaly az Erdélyi Múzeumban tárgyalta meg részletesen ezt a kérdést (Sok az *egy*, de gyakran kevés is. Erd. Múz. XLIII: 1938. 178—184. l.), az idén is olvasható tőle az esetek rövid felsorolása az Erdélyi Iskolában (A nyelvművelés időszaki kérdései. Erd. Isk. VI: 1938/39. 55. l. és különnyomat 8. l.), de — úgy látszik — nem mindenben van foganatja.

Amikor az *egy* határozatlan névelő pontosabban meg nem határozott *mennyiséget*, *mértéket* jelentő kifejezés előtt áll, akkor nem hagyható el. Ezzel a hibával mostanában mind gyakrabban találkozhatunk, azért teszém ismét szót. Jobban meg fogja világítani a kérdést, ha egy néhány példán szemléltetem. Japán bombázza Kína nyílt városait, ...rombadöntött *sereg* külvárost (Ellenzék, 1938. VI. 16.), helyesen: *egy sereg külvárost*. — *Darabig* még beszélgettünk, aztán elváltunk (Karinthy Frigyes: Hasműtét, 68. l.), helyesen: *Egy darabig beszélgettünk*. — Ez az esős hét *kis* köhögést idézett elő (Du Gard-Hevesi: Egy lélek története, II. 213. l.), helyesen: *egy kis köhögést* — Az egyik sarokban *csomó* szárított vakondbőr (Pourtales-Köszegi: A csodálatos halászat, 103. l.), helyesen: *egy csomó vakondbőr*. — Így beszélünk *egy halom* gyümölcsről, *egy rakás* gyerekről, *egy marék* kukoricáról, *egy nyaláb* rózsáról, *egy kötés* szalmáról, *egy fogás* kenderről, *egy kevés* dohányról, *egy pár* krajcárról stb.